

Modern till ett barn uppgav i ett ärende angående faderskap att hon under eller i nära anslutning till konceptionstiden haft samlag med tre män; fråga om i vilket skede av utredningen som socialnämnden borde ha hört männen angående faderskapet

AA framförde den 8 oktober 2002 i en anmälan till JO klagomål mot Socialnämnden i Köpings kommun angående handläggningen av ett faderskapsärende. Hon anförde i huvudsak följande. Hennes make BB hade cirka två år tidigare fått ett brev från socialtjänsten i vilket han uppmanades att lämna ett blodprov för faderskapsundersökning avseende ett barn fött 1997. Hennes man tog inget blodprov, och eftersom de inte hörde något från socialtjänsten utgick de från att ärendet var uppkärlat. För en vecka sedan erhöLL BB ett nytt brev från socialtjänsten enligt vilket han kallades dit för ett möte eftersom faderskapsärendet fortfarande inte var avslutat. AA ifrågasatte bl.a. varför socialtjänsten dröjde över tre år efter barnets födelse med att kontakta BB.

Inledningsvis rekvirerades handlingarna i faderskapsärendet från socialförvaltningen i Köpings kommun och inhämtades uppgifter per telefon från familjerättssekreteraren CC. Därefter anmodades Socialnämnden i Köpings kommun att göra en utredning och yttra sig över vad som framfördes i AA:s anmälan till JO. Utredningen skulle särskilt belysa handläggningen av faderskapsärendet fr.o.m. november 2000.

Socialnämnden beslutade att som sitt remissvar överlämna ett tjänstemannayttrande av socialchefen DD och sektionschefen EE. Nämnden beslutade även att rutinerna för handläggningen av faderskapsärenden skulle ses över för att därmed tydligare säkerställa att handläggning genomförs i enlighet med de lagar och riktlinjer som gäller.

I remissvaret anfördes följande.

Ärendet

1997-02-02 påbörjades en faderskapsutredning där tre stycken MF-protokoll upprättades utifrån vad barnets mor, AA, lämnade för uppgifter om möjliga fäder till barnet. I dokumentationen framkommer att modern i stort sett är säker på att BB inte kunde vara fadern då hon uppger att hon haft samlag med honom efter konceptionstiden.

Utredaren påbörjar utredningen genom att ta kontakt med den person som modern anser säkrast vara fadern till barnet. 1997-09-12 meddelas från Rättsmedicinalverket att han lämnat blodprov. Av okänd anledning måste nya blodprov göras vilket fördröjer utredningstiden avsevärt till 1998-04-06 då det konstateras att personen inte är far till barnet.

1998-05-04 överenskommer handläggaren och modern att kontakt måste tas med person 2. Modern, AA, är trots provtagning övertygad att den förste personen är far till barnet. Modern uppger att hon informerat den andre personen om att han eventuellt måste ta blodprov. Efter ett flertal uppmaningar samt även övervägande att föra talan till rätten blir ärendet klarlagt 2000-06-26. Det visar sig dock att inte heller person 2 är far till barnet.

2000-10-04 kallas modern, AA, till utredaren för fortsatt utredning. 2000-11-21 skickas en kallelse till BB som är den tredje personen som AA uppgett. Det framgår att modern, AA, fortfarande är övertygad om att fadern till barnet är person 1. Av journalerna framgår också att AA är av den uppfattningen att han genomfört blodprovstagningen på ett oriktigt sätt.

2000-11-22 får BB information om att han bör medverka till att en blodprovstagning sker. Detta görs skriftligt samt även via ett telefonsamtal. Fr o m

2000-11-21 t o m 2002-10-04 sker ingen kontakt med BB. Nämnden har dock erhållit information från Rättsmedicinalverket vid tre tillfällen att blodprovstagning inte kunnat genomföras samt att försäkringskassan gjort en förfrågan i samband med underhållsstödet.

Av dokumentationen framkommer att handläggaren/handläggarna inte följt upp ärendet trots att information inkommit från Rättsmedicinalverket och Försäkringskassan.

2002-10-04 besöker BB, efter kallelse, socialtjänsten. Han är missnöjd över att ingen kontaktat honom tidigare och uppger att han har antagit att ärendet blivit nedlagt.

Orsaker till lång utredningstid

I pågående faderskapsutredning kan man konstatera att ärendet är komplicerat och att flera moment samverkar till en lång handläggningstid. Man kan konstatera att en viktig bidragande orsak till fördröjd handläggning har varit att parterna inte hört sammat nämndens anmodan om blodprovstagningar. Det har också visat sig att provtagningarna vid ett par tillfällen fått göras om. Det har också framkommit att modern varit övertygad om att det endast är en person som kan vara far till barnet, vilket också gjort att ärendet handlagts med utgångspunkt från hennes information.

Av handlingarna kan man också konstatera att de tre utredningarna inte handlagts parallellt och att tiden mellan utslutningen av faderskapet också är av betydelse för den totala handläggningstiden.

Ytterligare en anledning till att handläggningen har fördröjts, särskilt under år 2001, är att flera handlägggarbyten skett. Bevakningen av att blodprovstagningen inte följts upp på det sätt som med hänsyn till ärendets karaktär egentligen varit påkallat har därför fallerat.

Bedömning

I utredningen konstateras att handläggningstiden varit otillfredsställande lång. Det är givetvis högst angeläget att faderskap fastställs så snart detta är möjligt på ett korrekt och riktigt sätt. I FB 2 kap 8 § anges att utredningstiden inte skall pågå längre än ett år om inte särskilda skäl föreligger.

I förarbetena anges som särskilda skäl att nämnden haft stora svårigheter att få tag på aktuella män eller att medicinsk utredning dragit ut på tiden.

Föreliggande utredningar visar på att det har varit stora svårigheter att få de män som uppges av modern att hörsamma både kallelser till nämnden och anmodan om blodprovstagningar. Man kan också konstatera att blodprovstagningen vid tre

tillfällen har fått göras om vilket också bidrar till att utredningstiden förlängs. Det torde därmed föreligga särskilda skäl för att utredningstiden sträckt sig längre än ett år. Det finns dock skäl att kritiskt granska handläggningen då ärendet fortfarande inte är helt klarlagt.

Man kan konstatera att trots ett upprättat MF-protokoll 1997-07-02 fick inte personen i fråga information om detta förrän 2000-11-21. Förklaringen till detta är att modern, AA, i stort sett uteslöt BB som möjlig far vilket också gjorde att utredaren först utredde de två andra männen. Det kan konstateras att BB redan 1997-07-02 borde ha kontaktats och att utredningarna möjligtvis skulle ha handlagts parallellt. Dock har utredaren följt lagstiftarens intentioner att utgå från moderns uppgifter och att utredningen skötts, som det anges i förarbetena, med takt och gott omdöme.

Ett annat problem som finns med i utredningarna är avvägningen av hur länge handläggaren skall/kan avvakta den enskildes "ovilja" eller "oföretagsamhet" att komma på kallade tider och genomföra blodprovstagningar. En utgångspunkt är alltid att i första hand påvisa den enskildes ansvar. Nästa steg är för handläggaren att bli mer intensiv i kontakten och slutligen överväga att föra saken till rättslig prövning. I det aktuella ärendet kan man konstatera att under tiden 1997-07-02–2000-11-21 har handläggaren väl utfört vad ärendet kräver. Det finns flertalet anteckningar om påminnelser och även övervägande att pröva saken i domstol.

Efter 2000-11-21 har dock handläggningen inte helt nått upp till vad som kan anses vara rimligt när det gäller uppföljning av ärendet som t ex anmodan om blodprovstagning, övervägande om rättsligt förfarande etc. Som förklaring till en relativt passiv handläggning har det under utredningstiden skett handlägggarbyten vid tre tillfällen.

I bedömningen bör dock framhållas att den enskilde i november 2002 fick vetskap om situationen och att denne rimligen har ett ansvar för att genomföra aktuell blodprovstagning.

Yttrande

I utredningen framkommer att det finns brister i handläggningen. Dels har parterna inte informerats i ett inledningsskede då MF-protokoll upprättades samt dels har fr o m 2000-11 uppföljning och bevakning av ärendet inte gjorts utifrån vad ärendets karaktär kräver. Nämnden bör se över rutinerna gällande handläggningen av faderskapsärenden för att säkerställa en korrekt handläggning i enlighet med lagar och riktlinjer. Särskilt gäller detta sådana ärenden där det framkommit att det finns flera tänkbara fäder.

AA bereddes tillfälle att kommentera remissvaret.

I ett beslut den 28 maj 2003 anförde *JO André* följande.

Rättslig reglering

Enligt 2 kap. 1 § föräldrabalken (FB) har socialnämnden i ett fall som det här aktuella en skyldighet att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs. Av 2 kap. 6 § FB framgår att nämnden bör verka för att blodundersökning äger rum beträffande modern, barnet och den som kan vara fader till barnet, om denne begär det eller anledning finns till antagande att modern haft samlag med mer än en man under den tid då barnet kan vara avlat. Nämnden har inte några tvångsmedel till sitt förfogande.

Nämnden kan emellertid, som företrädare för barnet, väcka talan om fastställande av faderskap (3 kap. 5 § FB). I ett mål om faderskap kan rätten på yrkande av

någon av parterna eller när det annars behövs förordna om blodundersökning (1 § lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap). Av 2 § samma lag framgår att rätten vid vite kan förelägga den som avses med ett förordnande om blodundersökning enligt 1 § att med intyg av behörig sakkunnig visa att sådant blodprov som behövs för blodundersökning har tagits. Enligt 2 a § kan rätten, om inte ett föreläggande om vite har iakttagits, i stället för att förelägga nytt vite förordna om biträde av polismyndighet för att undersökningen skall komma till stånd.

I 2 kap. 8 § andra stycket FB sägs att en utredning om faderskap bör bedrivas skyndsamt och att utredningen skall vara slutförd inom ett år från barnets födelse om inte särskilda skäl föranleder annat. Som exempel på sådana omständigheter som kan vara skäl för att ettårstiden överskrids nämns i förarbetena till bestämmelsen att socialnämnden har haft stora svårigheter att få tag i aktuella män eller att medicinsk utredning har dragit ut på tiden (prop. 1969:124 s. 106).

Bedömning

I förevarande fall inleddes handläggningen av faderskapsärendet hos nämnden i juli 1997. Vid tidpunkten för AA:s anmälan till JO i oktober 2002 var ärendet ännu inte avslutat.

Av utredningen framgår att modern uppgav en viss man som far till barnet. Hon uppgav också att hon varit tillsammans med två andra män i anslutning till konceptionstiden. I det ena fallet hade, enligt vad hon trodde, samlag ägt rum före konceptionstiden. Vad gällde BB hade samlag skett under konceptionstiden, men efter det att ett graviditetstest visat att hon redan var gravid. Så kallade MF-protokoll upprättades den 2 juli 1997 avseende alla tre männen. Nämnden valde dock att inte utreda faderskapen parallellt, utan männen kom i stället att successivt avföras från utredningen utifrån Rättsmedicinalverkets utlåtanden.

Den förste mannen avfördes från utredningen i april 1998. Därefter gjorde förvaltningen inte obetydliga ansträngningar för att förmå nästa man att lämna ett blodprov. Detta lyckades först i november 1999. Ett nytt blodprov lämnades i februari 2000, och i juni samma år lämnade Rättsmedicinalverket ett utlåtande enligt vilket ifrågavarande man uteslöts vara barnets far.

I juni 2000 uppmanades modern att höra av sig. Hon kallades under oktober samma år till tre möten, men kom inte. Den 21 oktober 2000 skickades sedan ett brev med kallelse till BB. Det hade då gått drygt tre år sedan faderskapsutredningen påbörjades, något som fram till dess varit helt okänt för BB.

Vad som dittills förevarit i faderskapsärendet föranleder följande kommentarer från min sida.

De uppgifter som modern lämnat skall visserligen vara utgångspunkten för faderskapsutredningen. I en situation där det finns flera möjliga fäder till barnet innebär detta emellertid inte att hennes inställning till vem som är den mest trolige fadern skall tillåtas vara styrande för hur utredningen skall bedrivas.

Med ledning av moderns uppgifter skall socialtjänsten höra varje man som kan tänkas vara far till barnet. Det är självfallet av stor betydelse för bedrivandet av utredningen att de inblandade personerna hörs så tidigt som möjligt så att lämnade uppgifter inte blir felaktiga på grund av att man inte längre minns vad som förevarit. De lämnade uppgifterna skall därför också nedtecknas omgående. Om nämnden har anledning att anta att modern haft samlag med mer än en man under konceptionstiden kan nämnden inte ta ställning till faderskapsfrågan utan att en blodundersökning kommit till stånd. I en sådan situation skall nämnden således – oberoende av parternas egen inställning – alltid verka för att blodundersökning görs.

Genom att upprätta MF-protokoll avseende de tre männen synes nämnden ha gjort bedömningen att ingen av dem kunde helt uteslutas som far till barnet. Därigenom inleddes – i varje fall på papperet – utredningar rörande dem. Nämnden kan således inte ha ansett att de uppgifter som modern lämnat om graviditetstesten och om tidpunkten för den var tillräckliga för att utesluta BB som far. Följaktligen borde då också nämnden redan från början ha informerat honom om att han förekom i utredningen och hört honom i saken. Därigenom hade nämnden skaffat sig ett bättre underlag för bedömningen av vilka utredningsåtgärder som skulle vidtas härnäst. Under alla förhållanden kan man med facit i hand konstatera att tidsutdräkten i faderskapsärendet kunde ha minskats om de faktiska utredningsåtgärderna rörande de tre presumtiva fäderna skett parallellt.

Handläggningen av faderskapsärendet från hösten 2000 och framåt föranleder följande kommentarer från min sida.

Under tiden från den 22 november 2000 till den 4 oktober 2002 skedde ingen kontakt med BB från nämndens sida, detta trots att nämnden erhöll information från Rättsmedicinalverket vid tre tillfällen att blodprovstagning inte kunnat genomföras och trots att försäkringskassan gjort en förfrågan i ärendet angående underhållsstödet.

Socialnämnden har i remissvaret anfört att handläggningen ”inte helt nått upp till vad som kan anses rimligt när det gäller uppföljning av ärendet som t ex anmodan om blodprovstagning, övervägande av rättsligt förfarande etc.”. Som förklaring till ”en relativt passiv” handläggning angavs att det under handläggningstiden skett handläggbyten vid tre tillfällen.

Hanteringen av ärendet under denna period är inte endast passiv utan obefintlig. Handläggningen har därigenom ytterligare kommit att dra ut på tiden på ett helt oacceptabelt sätt.

Sammanfattningsvis anser jag att socialnämnden förtjänar allvarlig kritik för handläggningen av faderskapsärendet. Nämnden synes väl medveten om bristerna i handläggningen, och det är med tillfredsställelse jag noterar de aviserade åtgärderna till förhindrande av att något liknande inträffar igen.